

Λόγος XI, Κεφάλαιο Δ'

δ'. Πῶς δεῖ Σκλάβοις καὶ "Ανταῖς καὶ τοῖς τοιούτοις ἀρμόζεσθαι

Τὰ ἔθνη τῶν Σκλάβων καὶ τῶν Ἀντῶν ὁμοδίαιτά τε καὶ ὅμότροπά εἰσιν καὶ ἐλεύθερα, μηδαμῶς δουλοῦσθαι ἢ ἄρχεσθαι πειθόμενα, καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἴδιᾳ χώρᾳ, πολύανδρά τε καὶ τληπαθῆ, φέροντα δαδίως καὶ καύσωνα καὶ ψύχος καὶ βροχὴν καὶ σώματος γυμνότητα καὶ τὴν τῶν δαπανημάτων ἔνδειαν. [...]

"Υπεστιν δὲ αὐτοῖς πλῆθος ἀλόγων παντοίων καὶ γεννημάτων ἐν θημωνίαις ἀποκείμενον, καὶ μάλιστα κέγχρου καὶ ἐλύμου. Σωφρονοῦσι δὲ καὶ τὰ θήλεα αὐτῶν ὑπὲρ πᾶσαν φύσιν ἀνθρώπου, ὥστε τὰς πολλὰς αὐτῶν τὴν τῶν ἴδιων ἀνδρῶν τελευτὴν ἵδιον ἡγεῖσθαι θάνατον καὶ ἀποπνίγειν ἐαυτὰς ἐκουσίως οὐχ ἡγουμένας ζωὴν τὴν ἐν χηρείᾳ διαγωγήν.

'Ἐν ὕλαις δὲ καὶ ποταμοῖς καὶ τέλμασι καὶ λίμναις δυσβάτοις οίκοῦντα καὶ πολυσχιδεῖς τὰς διεξόδους τῶν οἰκήσεων ποιούμενα, διὰ τὰς ὡς εἰκὸς συμβαινούσας αὐτῷ παριστάσεις, τὰ ἀναγκαῖα τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐν ἀποκρύφῳ χωνυνύουσιν, ούδὲν περιττὸν ἐν φανερῷ κεκτημένα. Καὶ βίον ζῶντες ληστρικὸν φιλοῦσιν ἐν τοῖς δάσεσι καὶ στενοῖς καὶ κρημνώδεσι τόποις τὰς κατὰ τῶν ἔχθρῶν αὐτῶν ἐγχειρήσεις ἐργάζεσθαι. Κέχρηνται δὲ ἐπιτηδείως ταῖς ἐνέδραις καὶ τοῖς αἴφνιδιάσμασι καὶ κλοπαῖς ἐν τε νυξὶ καὶ ἡμέραις πολλὰς μεθόδους σχηματιζόμενα. "Εμπειρα δέ εἰσι καὶ τῆς τῶν ποταμῶν διαβάσεως ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους καὶ γενναίως ἐγκαρτεροῦσι τοῖς ὕδασιν, ὡς πολλάκις τινὰς αὐτῶν ἐν τοῖς οἰκείοις διάγοντας, αἴφνιδιαζομένους ἐκ περιστάσεως, καταδύνοντας ἐν τῷ βάθει τοῦ ὕδατος, καλάμους ἐπὶ τούτῳ πεποιημένους μακροὺς δι' ὅλου κεκενωμένους κρατεῖν ἐν τοῖς στόμασιν αὐτῶν διήκοντας μέχρι τῆς τοῦ ὕδατος ἐπιφανείας καὶ κειμένους ὑπτίους ἐν τῷ βάθει δι' αὐτῶν ἀναπνέειν καὶ ἐπὶ πολλὰς ὤρας ἔξαρκεῖν, ὥστε μηδεμίαν ὑπόνοιαν ἐξ αὐτῶν γίνεσθαι. 'Αλλὰ κἄν συμβῇ τοὺς καλάμους ἔξωθεν ὁρᾶσθαι, συμφυεῖς τῷ ὕδατι τούτους νομίζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀπείρων. Διὸ οἱ πρὸς τοῦτο ἐμπείρως ἔχοντες διὰ τῆς τομῆς καὶ θέσεως ἐπιγινώσκοντες τὸν κάλαμον ἢ κατανύττουσιν αὐτῶν τὰ στόματα δι' αὐτῶν ἢ ἀποσπῶντες τούτους ἀναφέρουσιν ἐκ τοῦ ὕδατος, οὐ δυναμένων αὐτῶν τοῦ λοιποῦ ἐπιμένειν τῷ ὕδατι.

'Οπλίζονται δὲ ἀκοντίοις μικροῖς δυσὶν ἔκαστος ἀνήρ, τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ σκουταρίοις γενναίοις μὲν, δυσμετακομίστοις δέ. Κέχρηνται δὲ καὶ τόξοις ξυλίνοις καὶ σαγίτταις μικραῖς κεχρισμέναις τοξικῷ φαρμάκῳ, ὅπερ ἐστὶν ἐνεργητικόν, εἰ μὴ πόματι τῆς θηριακῆς προκαταλειφθῆ ὁ τιτρωσκόμενος παρ' αὐτοῦ, ἢ ἐτέροις βοηθήμασιν ἐγγυωσμένοις τοῖς ἐπιστήμοσι τῶν ἰατρῶν ἢ παρ' εὐθὺ περιτμηθῆ τὴν πληγὴν εἰς τὸ μὴ κατανέμεσθαι αὐτὰ καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ σώματος.

"Αναρχα δὲ καὶ μισάλληλα δῆτα, οὔδὲ τάξιν γινώσκουσιν, οὔδὲ τὴν κατὰ συστάδην μάχην ἐπιτηδεύουσιν μάχεσθαι, οὔδὲ ἐν γυμνοῖς καὶ ὅμαλοῖς τόποις φαίνεσθαι ἢ. Εἰ δὲ καὶ συμβῇ αὐτοῖς κατατολμῆσαι ἐν τῷ καιρῷ τῆς συμβολῆς, κράζοντες ἄμα, ὀλίγον ἐπὶ τὸ πρόσω πινόσιν. Καὶ εἰ μὲν ἐνδώσωσι τῇ φωνῇ αὐτῶν οἱ ἀντιτασσόμενοι, ἐπέρχονται σφοδρῶς·

Τὰ γὰρ ἔθνη ταῦτα, Σκλαβηνοί τε καὶ Ἀνται, οὐκ ἄρχονται πρὸς ἀνδρὸς
ἐνός, ἀλλ' ἐν δημοκρατίᾳ ἐκ παλαιοῦ βιοτεύουσι, καὶ διὰ τοῦτο αὐτοῖς τῶν
πραγμάτων ἀεὶ τά τε ξύμφορα καὶ τὰ δύσκολα ἐς κοινὸν ἄγεται. Ὄμοίως δὲ καὶ
τὰ ἄλλα ὡς εἰπεῖν ἅπαντα ἐκατέροις ἔστι τε καὶ νενόμισται τούτοις ἀνωθεν
τοῖς βαρβάροις. Θεὸν μὲν γὰρ ἔνα τὸν τῆς ἀστραπῆς δημιουργὸν ἀπάντων
κύριον μόνον αὐτὸν νομίζουσιν εἶναι, καὶ θύουσιν αὐτῷ βόας τε καὶ λερεῖα
πάντα· εἰμαρμένην δὲ οὔτε ἴσασιν οὔτε ἄλλως διμολογοῦσιν ἐν γε ἀνθρώποις
ὅπην τινα ἔχειν, ἀλλ' ἐπειδὴν αὐτοῖς ἐν ποσὶν ἥδη θάνατος εἴη, ἢ νόσῳ
ἄλοῦσιν ἢ ἐς πόλεμον καθισταμένοις, ἐπαγγέλλονται μέν, ἢν διαφύγωσι,
θυσίαν τῷ θεῷ ἀντὶ ψυχῆς αὐτίκα ποιήσειν, διαφυγόντες δὲ θύουσιν ὅπερ
ὑπέσχοντο, καὶ οἴονται τὴν σωτηρίαν ταύτης δὴ τῆς θυσίας αὐτοῖς ἐωνῆσθαι.
Σέβουσι μέντοι καὶ ποταμούς τε καὶ νύμφας καὶ ἄλλα ἄττα δαιμόνια, καὶ
θύουσι καὶ αὐτοῖς ἅπασι, τάς τε μαντείας ἐν ταύταις δὴ ταῖς θυσίαις
ποιοῦνται. Οἰκοῦσι δὲ ἐν καλύβαις οἰκτραῖς διεσκηνημένοι πολλῷ μὲν ἀπ'
ἄλλήλων, ἀμείροντες δὲ ὡς τὰ πολλὰ τὸν τῆς ἐνοικήσεως ἔκαστοι χῶρον. Ἐς
μάχην δὲ καθιστάμενοι πεζῇ μὲν ἐπὶ τοὺς πολεμίους οἱ πολλοὶ ἵασιν ἀσπίδια
καὶ ἀκόντια ἐν χερσὶν ἔχοντες, θώρακα δὲ οὐδαμῆ ἐνδιδύσκονται, τινὲς δὲ
οὐδὲ χιτῶνα οὐδὲ τριβώνιον ἔχουσιν, ἀλλὰ μόνας τὰς ἀναξυρίδας ἐναρμο-
σάμενοι μέχρι ἐς τὰ αἰδοῖα, οὕτω δὴ ἐς ξυμβολὴν τοῖς ἐναντίοις καθίστανται.
Ἐστι δὲ καὶ μία ἐκατέροις φωνὴ ἀτεχνῶς βάρβαρος. Οὐ μὴν οὐδὲ τὸ εἶδος ἐς
ἄλλήλους τι διαλλάσσουσιν. Εὐμήκεις τε γὰρ καὶ ἄλκιμοι διαφερόντως εἰσὶν
ἄπαντες, τὰ δὲ σώματα καὶ τὰς κόμας οὔτε λευκοὶ ἐσάγαν ἢ ξανθοί εἰσιν οὔτε
πη ἐς τὸ μέλαν αὐτοῖς παντελῶς τέτραπται, ἀλλ' ὑπέρυθροί εἰσιν ἄπαντες.
Δίαιταν δὲ σκληράν τε καὶ ἀπημελημένην, ὥσπερ οἱ Μασσαγέται¹, καὶ αὐτοὶ
ἔχουσι, καὶ ὧνποι ἥπερ ἐκεῖνοι ἐνδελεχέστατα γέμουσι, πονηροὶ μέντοι ἢ
κακοῦργοι ὡς ἥκιστα τυγχάνουσιν δντες, ἀλλὰ καν τῷ ἀφελεῖ διασώζουσι τὸ
Οὐννικὸν ἥθος.

Procopii Caesarensis opera omnia. II, σσ. 357-8.

Ἐκδ. G. Wirth, Τόμοι I-II, Λειψία 1962-1963).

50. Περὶ τῶν ἐν τῷ θέματι Πελοποννήσου Σκλά-
βων, τῶν τε Μηλιγγῶν καὶ Ἐζεριτῶν καὶ περὶ¹⁶²
τῶν τελουμένων παρ' | αὐτῶν πάκτων, ὁ μοίως
καὶ περὶ τῶν οἰκητόρων τοῦ κάστρου Μαίνης καὶ
τοῦ παρ' αὐτῶν τελουμένου πάκτου. 5

'Ιστέον, δτι οἱ τοῦ θέματος Πελοποννήσου Σκλάβοι ἐν ταῖς ἡμέραις
221Βε τοῦ βασιλέως Θεοφίλου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, | Μιχαήλ, ἀποστατήσαντες
γεγόνασιν ίδιόρρυθμοι, λεγλασίας καὶ ἀνδραποδισμούς καὶ πραΐδας καὶ
ἐμπρησμούς καὶ κλοπὰς ἔργαζόμενοι. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας Μιχαήλ, τοῦ
υἱοῦ Θεοφίλου, ἀπεστάλη ὁ πρωτοσπαθάριος Θεόκτιστος, οὗ τὸ ἐπίκλην 10
ὅ τῶν Βρυεννίων, στρατηγὸς ἐν τῷ θέματι Πελοποννήσου μετὰ δυνά-
μεως καὶ Ισχύος πολλῆς, ήγουν Θρᾳκῶν καὶ Μακεδόνων καὶ τῶν λοιπῶν
162Ψ δυτικῶν θεμάτων τοῦ πολεμῆσαι καὶ καθυποτάξαι αὐτούς. Καὶ πάντας
μὲν τοὺς Σκλάβους καὶ λοιποὺς ἀνυποτάκτους τοῦ θέματος Πελοπον-
νήσου ὑπέταξε καὶ ἔχειρωσατο, μόνοι δὲ οἱ Ἐζερῖται καὶ οἱ Μηλιγγοί 15
κατελείφθησαν ὑπὸ τὴν Λακεδαιμονίαν καὶ τὸ Ἐλος. Καὶ ἐπειδὴ δρος
ἔστιν ἔκεισε μέγα καὶ ὑψηλότατον, καλούμενον Πενταδάκτυλος, καὶ
εἰσέρχεται ὡσπερ τράχηλος εἰς τὴν θάλασσαν ἥως πολλοῦ διαστήματος,
διὰ δὲ τὸ εἶναι τὸν τόπον δύσκολον κατώκησαν εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ
αὐτοῦ δρους, ἐν μὲν τῷ ἐνὶ μέρει οἱ Μηλιγγοί, ἐν δὲ τῷ ἐτέρῳ μέρει 20
οἱ Ἐζερῖται. Καὶ δὲ μὲν προρρηθεὶς πρωτοσπαθάριος Θεόκτιστος καὶ
στρατηγὸς Πελοποννήσου δυνηθεὶς καὶ τούτους καθυποτάξαι, ἔξεθετο
163Ψ τοῖς μὲν Μηλιγγοῖς νομίσματα ξ', | τοῖς δὲ Ἐζερίταις νομίσματα τ',
ἄτινα καὶ ἐτέλουν, αὐτοῦ στρατηγοῦντος, καθὼς παρὰ τῶν ἐντοπίων
διασώζεται μέχρι τῆς σήμερον ἡ τοιαύτη φήμη. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας 25
τοῦ χυροῦ Ρωμανοῦ, τοῦ βασιλέως, στρατηγῶν δὲ πρωτοσπαθάριος
222Βε Ἰωάννης ὁ Πρωτεύων εἰς | τὸ αὐτὸν θέμα ἀνήγαγεν πρὸς τὸν αὐτὸν
χύριν Ρωμανὸν περὶ τε τῶν Μηλιγγῶν καὶ τῶν Ἐζεριτῶν, δτι ἀποστατή-
σαντες οὔ πειθονται οὔτε τῷ στρατηγῷ, οὔτε βασιλικῇ κελεύσει ὑπείκου-
σιν, ἀλλ' εἰσὶν ὡσπερ αὐτόνομοι καὶ αὐτοδέσποτοι, καὶ οὔτε παρὰ τοῦ 30
στρατηγοῦ δέχονται ἀρχοντα, οὔτε συνταξιδεύειν αὐτῷ ὑπείκουσιν,
οὔτε ἄλλην τοῦ δημοσίου δουλείαν ἐκτελεῖν πειθονται. Καὶ μέχρι τοῦ

V 50. 2 Μηλιγγῶν acr. Moravcsik: Μιλήγγων P Με Μιληγγῶν Ba Be || 4 post

Ἐν τῷ θ' ἔτει τῆς βασιλείας Νικηφόρου τοῦ βασιλέως, οὗτος αὐτὸς ὁ Νικηφόρος ὁ βασιλεὺς εἰσῆλθεν εἰς Βουλγαρίαν, βουλόμενος αὐτήν, ώς φέτο, ἀφανίσαι, ἄρας μεθ' ἐαυτοῦ Σταυράκιον τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ Μιχαὴλ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ, τὸν καὶ Ραγγαβὲ ἐπονομαζόμενον, καὶ πάντας τοὺς πατρικίους καὶ ἄρχοντας καὶ ἀξιωματικούς, καὶ δλα τὰ τάγματα, καὶ τῶν ἀρχόντων τὰ τέκνα ἀπὸ δεκαπέντε τυγχάνοντα ἔτῶν καὶ ἐπάνω, οὓς καὶ ἐποίησεν ἐταιρείαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἐπονομάσας αὐτοὺς ἰκανάτους. Εἰσερχομένου δὲ αὐτοῦ εἰς τὰς κλεισούρας, ἀκούσαντες οἱ Βούλγαροι τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ ὅπερ ἐπεφέροντο, ώς δῆθεν μὴ δυνάμενοι ἀντιστῆναι, καταλιπόντες πάντα ἅπερ εἶχον, ἔφυγον εἰς τὰ δρη. Αὐτὸς δὲ εἰσελθὼν ἐσκήνωσεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ πρώτου τῆς Βουλγαρίας, δύναματι Κρούμου, καὶ εὐρὼν τινα στρατὸν τῶν Βουλγάρων ἐπιλέκτων ἐνωπλισμένων, ἀπομεινάντων πρὸς φυλακὴν τοῦ τόπου, ἔως δώδεκα χιλιάδας, συμβαλὼν μετ' αὐτῶν πόλεμον, πάντας ἀπέκτεινεν· δύοις δὲ πάλιν καὶ ἄλλας πεντήκοντα χιλιάδας συναντήσαντας αὐτῷ, συμπλακεὶς αὐτοῖς, πάντας ἀπώλεσεν. Λοιπὸν οὖν ἐπαρθεὶς τῷ φρονήματι καὶ τῇ καρδίᾳ δ ταλαιπωρος, ώς ἥδη διὰ τὰς δικαιοσύνας αὐτοῦ τοῦτο πεποιηκώς - δ δὴ καὶ ἔλεγε πρὸς τοὺς σὺν αὐτῷ ὄντας· ίδού, ἔφη, ἡ δικαιοσύνη τί κατεργάζεται - εἰσελθὼν τοίνυν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Κρούμου, ἐρευνήσας τὰ ταμιεῖα αὐτοῦ καὶ εὐρὼν σκῦλα πλεῖστα, ἤρετο διαμερίζειν τῷ λαῷ αὐτοῦ ἐν καταγραφῇ χαλκόν τε καὶ ἑσθῆτας καὶ ἄλλα τινὰ εἴδη διάφορα, ἀνοίξας τε τὰς ἀποθήκας τῶν οἰνῶν αὐτοῦ, διένειμε πᾶσι τοῖς αὐτοῦ, ὥστε πιεῖν εἰς κόρον. [-.-]

Ταῦτα δὲ οἱ Βούλγαροι φραγμὸν πεποιηκότες φοβερὸν καὶ δυσδιέξοδον ἀπὸ ξύλων μεγάλων δίκην τείχους. Λαβόντες οὖν οἱ Βούλγαροι εὔκαιριαν καὶ θεασάμενοι ἐκ τῶν δρέων ὅτι περιεφέροντο πλανώμενοι, μισθωσάμενοι Ἀβάρους καὶ τὰς πέριξ Σκλαβηνίας, καὶ τὰς γυναικας ἀνδρικῶς καθοπλίσαντες, τῇ ιε' ἡμέρᾳ τῆς εἰσόδου αὐτῶν διαφαύοντος σαρβάτου, εἰκάδι τρίτῃ τοῦ Ιουλίου μηνός, ἐπέπεσον αὐτοῖς ἔτι κοιμωμένοις σχεδόν, οἵτινες διαναστάντες καὶ σπουδῇ καθοπλισάμενοι ἤρετο τῆς μάχης. Καὶ ἐπειδὴ ἦσαν μακρὰν ἀπὸ ἀλλήλων διεσκηνωμένα τὰ θέματα, εὐθέως οὐκ ἔγνωσαν τὸ συμβάν· μόνον γάρ εἰς τὸ βασιλικὸν φοσσάτον ἐπέπεσον καὶ λοιπὸν ἤρετο κόπτεσθαι. Καὶ μικρὸν ἀντισταθέντων αὐτῶν καὶ μηδὲν ισχυσάντων, ἀλλὰ σφόδρα κατασφαζομένων, ίδοντες οἱ λοιποὶ ἔδωκαν ἐαυτοὺς εἰς τροπήν.

Καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ παρέκειτο ποταμὸς τελματώδης λίαν καὶ δυσδιέξοδος. Καὶ μὴ εὐρίσκοντες εὐθὺν πόρον τοῦ περᾶσαι, καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν πολεμῶν ἐνέπεσον εἰς τὸν ποταμόν. Εἰσελθόντες δὲ μετὰ τῶν ζππων αὐτῶν καὶ μὴ ισχύσαντες ἐξελθεῖν ἔχαλασσαν εἰς τὸ τέλμα, καὶ καταπατούμενοι ὑπὸ τῶν δπισθεν ἐρχομένων, καὶ ἄλλοι ἐπ' ἄλλοις πίπτοντες, οὕτως ἐπληρώθη ὁ ποταμὸς ἀνθρώπων καὶ ζππων, ὥστε ἐπάνωθεν αὐτῶν διέρχεσθαι τοὺς πολεμίους ἀβλαβῆς καὶ καταδιώκειν τοὺς λοιποὺς τούς, ως εἰκός, νομίζοντας ὅτι διεσώθησαν. Ἐκεῖ οὖν πάντες οἱ πατρίκιοι καὶ λοιποὶ ἄρχοντες πεπτώκασιν. Οἱ δὲ ἔδοξαν διαφυγεῖν ἀπὸ τῆς τοῦ ποταμοῦ βλάβης, ἥλθον ἔως τοῦ φραγμοῦ διὰ τῶν οἰκείων χειρῶν καὶ ποδῶν ἀνερπύσαντες, ἐκρήμνιζον ἐαυτοὺς εἰς τὸ ἔτερον μέρος. Καὶ ἐπειδὴ ἦν ἔξωθεν δρυγμα τάφρου βαθείας, κρημνιζόμενοι ἀπὸ τοῦ ὄψους, διεσπώντο τὰ μέλη αὐτῶν καὶ οἱ μὲν πάραυτα ἀπέθνησκον, οἱ δὲ ὀλίγον προβαίνοντες καὶ μὴ ισχύοντες βαδίζειν ἐπιπτον χαμαί, καὶ οὕτως κολαζόμενοι ἀπέθνησκον ἐν λιμῷ καὶ διψῃ.

I. Dujčev, "La Chronique byzantine de l'an 811", Travaux et Mémoires, 1 (1965), σσ. 210 - 216.

προτάσεις εἰρήνης τοῦ Κρούμου τὸ 812, μὲ εἰδικὴ ἀναφορὰ στὶς οἰκονομικὲς σχέσεις Βυζαντινῶν καὶ Βουλγάρων, ποὺ ἀνάγονται πιθανῶς στὸ 716.]

Τούτῳ τῷ ἔτει Κρούμμος, ὁ τῶν Βουλγάρων ἀρχηγός, διὰ Δαργαμηροῦ τὰ περὶ τῆς εἰρήνης αὐθις πρὸς Μιχαὴλ τὸν βασιλέα ἐπρεσβεύσατο, ζητῶν τὰς ἐπὶ θεοδοσίου τοῦ Ἀδραμυτινοῦ στοιχηθείσας καὶ Γερμανοῦ τοῦ πατριάρχου σπονδᾶς πρὸς Κορμέσιον, τὸν κατ' ἑκεῖνο καιροῦ κύριον Βουλγαρίας· αἱ τοὺς δρους περιεῖχον ἀπὸ Μηλεώνων τῆς Θράκης, ἐσθῆτάς τε καὶ κόκκινα δέρματα ἔως τιμῆς λ' λιτρῶν χρυσίου· καὶ ἐπὶ τούτοις τοὺς πρόσφυγας ἐκατέρων ἀποστρέφεσθαι πρὸς ἑκάτερον, καὶ τύχωσιν ἐπιβουλεύεσθαι ταῖς ἀρχαῖς, τοὺς δὲ ἐμπορευομένους εἰς ἐκατέρας χώρας διὰ σιγιλλίων καὶ σφραγίδων συνίστασθαι, <τοῖς δὲ σφραγίδας μὴ ἔχουσιν ἀφαιρεῖσθαι> τὰ προσόντα αὐτοῖς καὶ εἰσκομίζεσθαι τοῖς δημοσίοις λόγοις. "Εγραψε δὲ καὶ κατακρίσεις πρὸς τὸν βασιλέα, ὅτι «εἰ μὴ σπεύσῃ πρὸς τὴν εἰρήνην τῷ κρίματί σου παρατάσσομαι κατὰ Μεσημβρίας». Ταῦτα δεξάμενος ὁ βασιλεὺς ταῖς τῶν κακοσυμβούλων εἰστηγήσειν οὐ προσήκατο τὴν εἰρήνην. Εύσεβείας γάρ δῆθεν ψευδοῦς, μᾶλλον δὲ ἀμαθίας καὶ περὶ τὸ κοινὸν ἀπωλείας οἱ παρασυμβουλευταὶ ἔφασκον ὅτι οὐ δεῖ τοὺς προσφεύγοντας ἀποδίδοσθαι, ἐπιφθεγγόμενοι εἰς μαρτυρίαν καὶ τὸ εὐαγγελικὸν τοῦ Κυρίου λόγιον, ὅτι «τὸν ἐρχόμενον πρὸς με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω». Μεσοῦντος δὲ τοῦ Ὁκτωβρίου μηνὸς παρετάξατο ὁ Κρούμμος κατὰ Μεσημβρίας ἐν μηχανήμασι μαγγανικῶν καὶ ἐλεπόλεων, ἐ τῇ προφάσει Νικηφόρου, τοῦ καταλύτου τῶν Χριστιανῶν, μεμάθηκεν...

Theophanēs Chronographia, εκβ. C. de Boor, τ. I., Λειψία 1883, σσ. 497-8.

ΕΓΚΤΩΛΗ Ρωμαίων Λακαπηνού

ΣΥΜΕΩΝ έξουσιαστῇ Βουλγάρων

[...]

Τί γάρ, εἰπέ μοι, καὶ περισσότερον ἔξεγένετό σοι ἐκ τοῦ σεαυτὸν γράφειν βασιλέα Βουλγάρων καὶ Ρωμαίων, τοῦ θεοῦ μὴ συνεργοῦντος τῷ πράγματι; Τί δέ σοι καὶ τὴν γῆν κατασχόντος βιαίως τὴν ἡμετέραγ προσετέθη κέρδος; Ποῖοι οἱ ἐκ ταύτης φόροι; Τίνα τὰ ἔξ αὐτῆς ἀποδιδόμενά σοι τέλη; Μᾶλλον μὲν οὖν, εἰ σκοπεῖν ἀκριβῶς ἔθελήσεις, οὐδὲν ἄλλο σοι μετὰ τούς τοσούτους φόνους καὶ τὰς λεηλασίας ὑπολέειπται, πλὴν ἡ τῶν κάστρων καὶ μόνων ἔξουσία, [...]

Εἰ δὲ καὶ καλεῖσθαι τινα βασιλέα Ρωμαίων καὶ Βουλγάρων ἔδει, ἡμᾶς ἔδει μᾶλλον καλεῖσθαι, τοὺς καὶ παρὰ θεοῦ τοῦτο λαβόντας, καὶ παρ' αὐτοῦ πιστευομένους τὴν ἀρχὴν εἰληφένται, ἥ νῦν τοὺς αἴμασι καὶ σφαγαῖς κτήσασθαι διαγωνιζομένους. Ἀλλὰ ποῖον τὸ ἐκ τούτων ἀναφαινόμενον ὅφελος; Τίς ἡ τῆς καθ' ἡμᾶς προσθήκη τε καὶ ὡφέλεια, εἰ ἀλλοτρίοις ὀνόμασιν ἐαυτοὺς καλλωπίζομεν; Μὴ τοῦτο σοι λογιζέσθω, πινευματικὲ ἀδελφέ, πᾶσαν τὴν Δύσιν καταληῖσαντι καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας αἰχμαλώτους λαβομένῳ, ἵνα διὰ τοῦ τοιούτου τρόπου βασιλεὺς Ρωμαίων κατονομάζῃ. Οὐ γὰρ αὐθαιρέτως σοι προσέφυγον, ἀλλὰ βίᾳ καὶ πολέμῳ παρ' ὑμῶν δουλωθέντες, τῶν ὑμετέρων ἀποδιδράσκουσι, καὶ πρὸς ἡμᾶς ὡς ὁμογενεῖς καταφεύγουσιν. Κάκεῖνο τοίνυν ἐννοήσουσιν πάρεστιν, ὡς μέχρι που τῶν εἶκοσι χιλιάδων Βούλγαροι πρὸς τὸ γαληνὸν καὶ είρηνικὸν τῆς βασιλείας ἡμῶν καταπεφεύγασι κράτος, τὴν ὑμετέραν ὕσπειρ μισήσαντες φιλοπόλεμον ἔνστασιν καὶ ἀδιάλλακτον πρόθεσιν. Τί οὖν; Διὰ τοῦτο καλέσομεν ἐαυτοὺς βασιλεῖς Ρωμαίων καὶ Βουλγάρων; Μὴ δῷῃ ἡμῖν Κύριος, τῶν ἴδιων ἀποστάντας τοῖς ἐτέροις ὀνόμασιν ἐπισεμύνεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο ὡς ἄδικοι καὶ ἄρπαγες κατακρίνεσθαι. Ποίων δὲ Ρωμαίων ἐαυτὸν ἀποκαλεῖς βασιλέα; Τῶν παρὰ σοῦ κρατηθέντων, ἥ τῶν ἀπίστοις ἔθνεσιν ἐκδοθέντων καὶ πρὸς δουλείαν κατακριθέντων; Περὶ γὰρ τῶν λοιπῶν οὐκ ἀγνοεῖς, οἷα περὶ σοῦ καὶ φρονοῦσι καὶ λέγουσιν. [...]

Οὐκοῦν ἔμοῦ μᾶλλον ἄκουσον, πινευματικὲ ἀδελφέ, ἥ τῶν παρὰ σοὶ ψευδοπροφητῶν τε καὶ μάντεων, οἱ τὴν σὴν ὑποκλέπτοντες καὶ ἀποβουκολοῦντες διάνοιαν, ὡς ψευδεῖς ἐλέγχθησάν τε καὶ ἐλεγχθήσονται, ὡς ἐπὶ τὸ χεῖρον σοι τῶν πραγμάτων προβαίνοντων, εἴ γε συνορᾶν ἔθέλεις. Ἀλλὰ φοβοῦμαι μὴ βασιλέα Ρωμαίων ἐαυτὸν ἀποκαλῶν, καὶ τῆς ἴδιας ἀρχῆς στερηθῆς, καὶ πολλὰ τῆς ἡμετέρας ἐπιμνησθῆσῃ φρονήσεως ....

Κεφάλαιον λ'.
Διήγησις περὶ τοῦ Θέματος Δελματίας.

οἱ δὲ Χρωβάτοι κατόφουν τηνικαῦτα ἐκεῖθεν Βαγιβαρείας, ἔνθα εἰσὶν ἀρτίως οἱ Βελοχρωβάτοι. μίαν δὲ γενεὰ διαχωρισθεῖσα ἐξ αὐτῶν, ἥγουν ἀδελφοὶ πέντε, ὁ τε Κλουκᾶς καὶ ὁ Λόβελος καὶ ὁ Κοσέντζης καὶ ὁ Μουγλὼ καὶ ὁ Χρώβατος, καὶ ἀδελφαὶ δύο, ἡ Τούγα καὶ ἡ Βούγα, μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτῶν ἡλθον εἰς Δελματίαν, καὶ εὑρθεν τοὺς Ἀβάρεις κατέχοντας τὴν τοιαύτην γῆν. ἐπὶ τινας οὖν χρόνους πολεμοῦντες ἀλλήλους ὑπερίσχυσαν διὰ Χρωβάτοι, καὶ τοὺς μὲν τῶν Ἀβάρων κατέσφαξαν, τοὺς δὲ λοιποὺς ὑποταγῆναι κατηγάκασαν. ἕκτοις οὖν κατεκρατήθη ἡ τοιαύτη χώρα περὶ 5 τῶν Χρωβάτων.

Κεφάλαιον λα'.
περὶ τῶν Χρωβάτων, καὶ ἡς νῦν οἰκοῦσι χώρας.

ἔρημοι καθεστήκασι χῶραι. προστάξει οὖν τοῦ βασιλέως Ἡρακλείου οἱ αὐτοὶ Χρωβάτοι καταπολεμήσαντες καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε τοὺς Ἀβάρους ἐκδιωξάντες, Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως κελεύσει ἐν τῇ αὐτῇ τῷν Ἀβάρων χώρᾳ, εἰς ἣν νῦν οἰκοῦσι, κατεσκήνωσαν. εἶχον δὲ οἱ αὐτοὶ Χρωβάτοι τῷ τότε 20 καιρῷ ἄρχοντα τὸν πατέρα τοῦ Ποργά. ὃ δὲ βασιλεὺς Ἡράκλειος ἀποστείλας καὶ ἀπὸ Ρώμης ἀγαγὼν ἵερεῖς, καὶ ἐξ αὐτῶν ποιήσας ἀρχιεπίσκοπον καὶ ἐπίσκοπον καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, τοὺς Χρωβάτους ἐβάπτισεν. εἶχον δὲ τῷ τότε καιρῷ οἱ τοιοῦτοι Χρωβάτοι ἄρχοντα τὸν Ποργά.

"Οτι τῇ τοιαύτῃ χώρᾳ εἰς ἣν οἱ Χρωβάτοι κατεσκηνώθησαν ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τὴν δῆσουσίαν ἣν τοῦ βασιλέως τῷν Ρωμαίον, ἐξ οὗ καὶ παλάτια καὶ ἱπποδρόμια τοῦ βασιλέως Διοκλητιανοῦ ἐν τῇ τῷν αὐτῶν Χρωβάτων χώρᾳ μέχρι τῆς νῦν περισσότες

Η πολεμική τακτική των πρώτων Οθωνανών (αρχές 14^{ου} αι.)

Κείμενα

«...τοῖς περὶ τὸν Μουζάλωνα ἐπιστὰν ἐξ ἀπροόπτου» [...] «...ώς δὲ συστάντες Ρωμαῖοι τοὺς ἐπιόντας ἐδίωκον, ἐκεῖνοι τὰ ὁρεινὰ προκαταλαβόντες καὶ τὸ ἀσφαλὲς ἐντεῦθεν ἔχοντες, στάντες ἔβαλλον διστοῖς καὶ κυκλώσαντες ἐτοξάζοντο, καὶ τῶν διωκόντων τοσοῦτον περιγεγόνεισαν».

Παχυμέρης, *Relations historiques*, εκδ. A. Failler, I-V (CFHB), II, 338-342 (για την περιγραφή της μάχης του Βαφέα)

«...οὐ συστάδην τὴν μάχην ποιούμενοι, ἀλλὰ συχνῶς ἐναλλασσομένην, ὡς ἔθος αὐτοῖς. νῶτα γὰρ δεικνύοντες φεύγειν δοκοῦντες· εἴτα ἐπαναστρέφουσι τάχιστα καὶ συχνὰ τοῦτο ποιοῦντες διατελοῦσιν, ὡς ἀν τὴν τῶν ἀντιπάλων στρατοπέδων τάξιν ταράττωσι τῆς προσηκούσης στάσεως ἐξιστῶσι· καπειτα οὕτω τεταραγμένοις ἐπεισπίπτοντες ρᾶστα κατατροποῦνται».

Γρηγοράς, *Byzantina Historia*, εκδ. L. Schopen, (CSHB), I, 139.10-17.